

Popüler Kültür Ürünlerinde Mitolojik ve Dini Öğeler: *İnsan Lekesi ve Housekeeping Örnekleri**

Mythological and Religious Elements in Populer Culture: *The Human Stain and Housekeeping Examples*

Okt. Özlem Atar

Başvuru Tarihi: 19.03.2016

Kabul Tarihi: 28.09.2016

Öz

Bu makale popüler kültür ürünlerinde mitolojik ve dini anlatıların nasıl işlerlik kazandığını göstermeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla her ikisi de sinemaya uyarlanmış iki popüler edebi esere bakılmıştır. Bu eserlerden ilki Philip Roth'un *İnsan Lekesi* adıyla Türkçeye çevrilen *The Human Stain* isimli romanının film versiyonu diğeri ise Marilynne Robinson'un dilimize henüz çevrilmemiş romanı *Housekeeping*'dir. *İnsan Lekesi* Yunan mitolojisinden Oidipus mitinin çağdaş bir yorumudur ve modern trajediye bir örnek teşkil eder. Robinson'un romanı ise yaradılış anlatısındaki suda ölüm ve yeneden doğum mitlerini işlevselleştirir. Roman ataerkil toplumsal normları bükme suretiyle var olabilen kadın kahramanlara adanmış gibidir.

Anahtar Kelimeler: Mit, Mitoloji, Popüler Kültür, *İnsan Lekesi*, *Housekeeping*

Abstract

This paper aims to read two contemporary populer culture products with respect to their inclusion of and resort to mythological and religious elements. The first of these two works is the film version of Philip Roth's

novel *The Human Stain*, and the second work is Marilynne Robinson's *Housekeeping*. *The Human Stain* can be read and watched as a modern tragedy in which Oedipus myth is successfully interpreted so as to criticize political correctness fetishism while Robinson's novel yields itself to be received as a redemption novel that employs religious elements of death and rebirth myth in water.

Keywords: Myth, Mythology, Populer Culture, *The Human Stain*, *Housekeeping*

Giriş

Thebai'li kral Laios ile karısı İokaste'nin uzun yıllar çocukları olmaz. Çaresiz çift tanrılardan bir çocuk dilerler. Apollon onlara bir oğul bahşeder ama çocuğun büyüdüğünde babasını öldürüp öz annesi ile evleneceğini de ekmeden geçmez. Kral ve karısı böyle bir felaketi önlemek için çocuğu ayaklarından bağlayıp ölüme terk ederler. Çocuğu bir çoban bulur ve onu çocukları olmayan Korinthos kralı Polybos ve karısı Merope'ye verir. Ayağındaki şişlikten ötürü Oidipus adı verilen çocuk, Korinthos kralının sarayında büyür. Genç Oidipus bir gün bir sürtüşme esnasında

Okt. Özlem Atar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu, ootar@metu.edu.tr

* Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde verilen Kültür Sosyolojisi adlı ders kapsamında yapılmıştır.

geçmiş ile ilgili hakarete uğrar ve gerçek anne babasının kim olduğunu öğrenmek için Delphoi'ye başvurur. Delphoi ona bu bilgiyi vermez ama bir gün babasını öldürüp öz annesini kendine eş alacağını haber verir. Oidipus ufukta bekleyen felaketten kaçmak için yurdu bellediği Korinthos'u ve aile ocağını terk eder. Az gider uz gider Kithairon'a yaklaşır. Yol üstünde karşılaştığı atlılardan biri ona yolundan çekilmesini emrettiğinde öfkelenen Oidipus "ukala" atlıya haddini bildirmek ister. Atlıyı ve yanındakileri öldürüp yoluna devam eder. Thebai kapılarına yaklaştığında karşısına Sphinks adlı bir canavar çıkar. Canavar gelip geçene alengirli bilmeceler sorup çözemeyeni paramparça etmektedir. Oidipus bilmeceleri çözerek hem canını hem de Thebai'yi bu beladan kurtarır. Öte yandan, Thebai'nin dul kraliçesi İokaste'nin erkek kardeşi kenti canavardan kurtaran yiğide tahtı vaat etmiştir. Dolayısıyla zekâsıyla canavarın üstesinden gelen Oidipus öz annesi olduğunu bilmediği dul kraliçe İokaste ile evlenerek merhum kralın tahtına oturur. Yıllar sonra kente bir salgın musallat olur. Kâhinler felaketin sebebinin kentin içinde olduğunu haber verirler. Oidipus halkına belanın kaynağını bulma ve sorumlu kişiyi cezalandırma sözü verir. Şüpheler kendi üzerine toplandığında ise - İokaste'nin bütün engelleme çabalarına rağmen- geçmişini kurcalar. Genç ve kibirli Kral Oidipus düşüncesizce davranıp büyük sözler sarf etmiştir. Araştırmaları sonucunda öz babası Kral Laios'u öldürenin kendisi olduğunu anladığında utancından gözlerini kör eder. Oidipus tahtta iken halkına verdiği söz gereği sürgüne gönderilir (Sop-hokles, 2012).

Sophocles yukarıda özetlediğim Yunan trajedisi Oidipus mitinin ne ilk anlatıcısıdır ne de son. Mitoloji denince ilk akla gelenlerden biri olan Oidipus miti antik Yunan'dan günümüze sayısız kez anlatılmış, günün toplumsal koşullarına göre yeniden işlenmiştir.¹ Teknoloji çağı, antroposen çağ gibi kavramlarla tanımladığımız zamanda çocuk sahibi olmak için artık öncelikle tıbbi yöntemlere başvururuz.² Günümüzde

ne gelecekte haber almak için kâhinlere başvururuz ne de her gün sayısız kişinin ve aracın geçtiği şehir kapılarında Sphinks adlı bir canavar bizi zorlu bir sınava tabi tutar.³ Öyleyse neden mitolojik anlatılar yaşamımızda hala önemli bir yer tutar? Niçin popüler kültür ürünlerinde mitik anlatılara ve ögelere bu kadar geniş yer verilir? Bu ve benzeri sorulara yanıt mitoloji uzmanlarından gelir. Örneğin, Campbell ve Moyers (1988) mitolojileri insanın çağlar boyu süren anlam arayışının hikâyeleri olarak tanımlarlar. Öyle ki, mitoloji insanlık hallerini anlama güdümüze hitap eder. Mitler bize "nereden geldiğimizi", "niçin burada olduğumuzu", "sonumuzun ne olacağını" söyler (Stock, 1993, aktaranlar Perlich ve Whitt 2008, s. 3). Çağdaş toplumda mitolojinin önemini anlamayı amaçlayan Rowland'a (1990, s. 103) göre mitler "toplumun maruz kaldığı sorunları sembolik olarak çözen", mevcut "toplumsal düzene açıklama getiren" veya insanların psikolojik bir krizle baş etmesini sağlayan hikâyelerdir. Bu nedenle mitler günün koşullarına göre arketipleri ile harmanlanarak yeniden kurular (Campbell, 2004). Çünkü bu tür anlatılar insanın "bir çeşit mitik gıdaya olan devamlı ihtiyacını" karşılarlar (Updike, 1989, s. 233).

Popüler kültür ürünlerinde mitolojiye göndermeler birçok araştırmamın konusu olmuştur. Örneğin, Özden (2013) *V for Vendetta* filminden yola çıkarak kahraman ve kurtarıcı karakterlerinin mitolojik öğelerden beslendiğini ortaya çıkarmıştır. Acı ile erginlenme mitinde ateş ve su imgelemi önemli bir yer tutar. Kahraman uterusu geri döner (ritüel ölüm) ve yeniden doğar. Ölüm ateşle geliyorsa doğum suda gerçekleşir. Öte yandan, Staels (2009) mitik kahramanların çağdaş parodi nesnelere nasıl ele alındıkları; Umurhan (2012) ise heavy metal müziğin Yunan ve Roman mitolojilerinin öğelerini nasıl kullandıkları üzerinde durmuşlardır. Son olarak, Whitt ve Perlich'in eseri sinema ve bilgisayar oyunlarında mitlerin izini süren önemli bir kaynak niteliğini taşır (2008).

1 Örneğin mitin çağdaş başka bir yorumu için senaryosunu Gabriel García Márquez ve Stella Malagon'un yazdığı ve yönetmenliğini Jorge Ali Triana'nın yönettiği 1996 yapımı *Edipo Alcalde* isimli film izlenebilir.

2 Yazar, çocuk sahibi olmak için kutsal kişi ve yerlere başvuranların varlığından haberdardır. Neyse ki, çoğu zaman bu geleksel yöntemlere tıbbi tedavi yanında başvurulmaktadır.

3 Roland Barthes (2011) 1950'lerde Fransız toplumunun "büyüculük" için üç yüz milyar frank civarında bütçe ayırdığını yazmıştır. Ancak, *Elle* gibi dergilerde ve günlük gazetelerde karşımıza çıkan fallar okuyucularına düşsel bir gelecek tahmini sunmaktan ziyade hedef kitlesi olan ücretli çalışan kadının salt geçimini yeniden kurar. Dolayısıyla mitler belli bir toplumsal çevrenin gündelik gerçekliğine hizmet etmek üzere araçsallaştırılır (ss.153-155).

Leeming (2005) din ve mitoloji arasında bir ayrım yapmaz. Yazar eserinde üç büyük semavi dini de mitolojik anlatının bir parçası olarak ele almayı seçmiştir. Yazarın bu yola başvurması bu üç dini değersiz bulduğundan değil; bir dinin müminlerince mutlak gerçeklik olarak kabul edilen hikâyelerin başka bir dinin mensuplarına göre mit olarak görüldüğünün farkında olmasından ileri gelir. Bu makalede mitolojik ve dinsel öğeler iki ayrı popüler kültür ürünüde ayrı ayrı ele alınacaktır. Aşağıdaki inceleme hiçbir şekilde kapsayıcı değildir. Yalnızca her bir eserde en görünür mitolojik ve dini öğelere odaklanmayı amaçlamaktadır. İlk eserde kitaptan ziyade sinema adaptasyonu temel alınacaktır. İkinci üründen ise doğrudan kitaba odaklanılacaktır.

Çağdaş Bir Yunan Trajedisi Olarak *İnsan Lekesi*

İnsan Lekesi 2003 yılında Nicholas Meyer tarafından Philip Roth'un aynı adlı romanından sinemaya uyarlanmıştır. Hikâye şöyle kurulmuştur: 1990'ların sonunda anlatıcı-yazar Nathan Zuckerman (Gary Sinese) göl kenarında bulunan küçük bir kabine yerleşmiştir ve prostat kanseri ile baş etmeye çalışmaktadır. Yazarın sessiz yaşamı komşusu Coleman Silk (Anthony Hopkins) elinde bir koli dolusu notla kapısını çaldığında kesintiye uğrar. Coleman Silk, Nathan Zuckerman'dan Amerikan toplumunu çemberine almış ve kendi kişisel mahvına sebep olan "siyasi doğruluk faşizmi" üzerine yazmasını istemektedir. Profesör hikâyesini anlatır. Ünlü Athena Koleji'nin eski dekanı ve seçkin bir klasik dönem profesörü Coleman Silk, bir gün yoklama alırken listede adları olduğu halde sınıfta olmayan birkaç öğrenci için sınıftaki diğer öğrencilere dönüp "Ne bunlar, hayalet mi?" diye sormuş ve söz konusu öğrenciler Afrika kökenli olduklarından esprisi ırkçı bir ifade olarak yorumlanmıştır. Sonuçta, profesör fakültenin akademik kurulunda sorgulanır.⁴ Profesör 50 yıllık sırrını ifşa ederek kendini savunmak yerine saygınlığını kendisine borçlu olan Athena Koleji'nden istifa eder. Karısı skandalın ağırlığına yenik düşüp felç geçirir ve kısa bir süre sonra ölür. Coleman Silk aslında onurunu, çok sevdiği kariyerini ve hayat arkadaşını yitirmesine sebep olan olayın intikamını almak amacıyla Nathan Zuckerman'ın yardımına başvurmuştur. Yazar, ilk başta bu talihsiz

hikâyeye dahil olmaya gönülsüzdür. Ancak, Coleman Silk ve kendisinden çok genç yarı okur-yazar temizlikçi sevgilisi Faunia Farley (Nicole Kidman) tuhaf bir trafik kazasında yaşamlarını yitirdiklerinde eski komşusunun ona emanet ettiği dosyaları karıştırmaya karar verir. Deneyimli yazar Coleman Silk'in trajedisini gerçekte daha önemsiz bir mesele olan yasak aşk ilişkisi üzerine kurar.

Gişe kaygısından olsa gerek, filmin yönetmeni Robert Bentond, Coleman Silk'in üniversitede gece vardiyasında hademe olarak çalışan Faunia Farley ile yaşadığı tutkulu ama aynı zamanda toplum tarafından uygunsuz görülen aşk ilişkisini ön plana almıştır. Filmde Faunia'nın meczup Vietnam gazisi eski kocası Lester (Ed Harris) aşkların peşini hiç bırakmaz. Lester'a göre kendisi Vietnam'da ülkesi için savaşırken Faunia erkek peşinde koştuğundan çocuklarını ihmal etmiştir ve sonuçta çocukları evde yalnızken çıkan yangında ölmüştürler. Lester deliliği dâhil tüm olanlardan Faunia'yı sorumlu tutar. Çifti sürekli takip ve taciz eden Lester'a ilaveten, yaşlı Coleman Silk, eğitilmiş olgun bir erkeğin alt sınıftan cahil genç bir kadınla ilişkisini onaylamayan toplumla da yüzleşmek zorundadır. Aynı üniversitede çalışan Professor Delphine Roux⁵ ikili arasındaki yaş ve sınıf farkını kullanarak yaşlı profesörün kadını istismar ettiği dedikodusunu yayar. Ardından, yaşlı adama gönderdiği bir tehdit mektubunda: "Herkes biliyor," diye yazar. Profesör toplumun ve çocuklarının baskısına rağmen genç sevgilisi Faunia ile "uygunsuz" ilişkisini sürdürmeye kararlıdır. Delphine, tehdit mektubunun işe yaramadığını fark edince profesöre vurucu darbeyi yapmak için onun yoklama alırken yaptığı gafı kullanır. Diğer öğretim üyelerini profesörün ırkçılık yaptığına ikna ederek Coleman Silk'i işinden ayrılmaya zorlar.

Coleman'ın ırksal kimliği ile ilgili - ve kesinlikle daha önemli olan- sırrı geriye dönüşlerle gün ışığına çıkar. Çocukları ve eşinin dahi Yahudi bildiği Coleman Silk aslında beyaz görünümlü bir zencidir. Gençken evine yemeğe davet ettiği ilk sevgilisinin zenci olduğunu öğrendiğinde onu yüzüstü bırakması Coleman'ı yaralamıştır. Üstelik 1940'larda Coleman'ın sınıf

4 Profesör'ün kullandığı "spook" sözcüğü argoda "zenci" anlamına gelir (<http://dictionary.reference.com/browse/spook?s=t>).

5 Leemin (2008)'e göre profesörün adının Yunan mitolojisinde Apollon'un kehanet mitinde önemli bir yer işgal eden Delphi ile benzerliği dikkat çekicidir. Bu bakımdan kadının Coleman Silk'e gönderdiği tehdit mektubunda yer alan "Herkes biliyor" sözü Yunan mitolojisine aşına olan okuyucuya/izleyiciye şaşırtıcı gelmez.

atlaması için gerekli eğitimi alacağı üniversiteler siyahileri dışarıda bırakmaktadır. Coleman'ın önünde iki yol vardır. Ya siyah olduğunu kabullenip kaderine boyun eğecek ve ailesinin arzuladığı ve o dönemdeki ayrımcı kanunların şart koştuğu gibi beyaz olmayan Amerikan vatandaşlarının eğitim aldığı bir üniversiteye gidecek ve yalnızca "kendi kanından" olanlarla sosyalleşecek ya da beyaz teninden istifade edip beyazlara mahsus hakları talep edecektir. Afrika kökenli diğer öğrencilerin yanında kendini bir "hayalet" gibi hisseden Coleman, ikinci yolu seçer. Koleji bırakıp beyaz bir Yahudi olarak donanmaya yazılınca da etnik kökeni ile bağlarını tamamen koparır. Bir telefon görüşmesinde annesi ona çocukları olduğunda babaanneleri ile görüştürüp görüştürmeyeceğini sorduğunda duygusuz bir şekilde böyle bir şeyin asla olmayacağını söyler ve telefonu kapatır. Çocukları doğduğunda talihin yüzüne güldüğü inancı bir kez daha pekişir. Çünkü üç çocuğu da "kusursuz şekilde beyaz"dır. Tıpkı Athena Koleji'nde hakkında yıllarca seminerler verdiği genç Oidipus gibi ailesini terk ederek kaderinden kaçtığını düşünür.

İnsan Lekesi'ni bir trajedi yapan iki temel unsur vardır. Genç Coleman Amerikan toplumunun ırk çizgisini ihlal ettiğinde ilk "günahını" işlemiştir. Filmde babasının kalp krizi geçirecek öldüğü sahne ile Coleman'ın zenci kanını inkâr ettiği sahneler arka arkaya verilerek Oidipus mitinden bildiğimiz babayı öldürme anlatısı pekiştirilir. Coleman Athena Koleji'nde hizmetli olarak çalışan Faunia ile ilişki yaşayarak da çağdaş Amerikan toplumunun sınıf tabusunu yıkar. Üstelik kadının Coleman'ın kızı olacak kadar genç oluşu da ensest tabusuna bir gönderme gibidir. Rankine (2005) İnsan Lekesi'nin hem kişisel hem de toplumsal düzlemde bir trajedi olduğunun altını çizen birçok yazardan yalnızca bir tanesidir. Kelly (2010)'a göre ise roman imgelem, sembolizm ve zamansallık yönünden çağdaş trajediye bir örnektir. Coleman Silk'in geçmişini kayıtlardan saklayarak beyaz ırka intikali (passing) kadere bir başkaldırı özelliği taşır. Silk'in yaşam öyküsünün bu yazının başında yer verilen Kral Oidipus trajedisine benzerliği dikkat çekicidir. Oidipus kaderiyle savaşan kurgu kahramanların en başında gelir ve kaderine karşı gelen kahramanların arketipi olarak kabul edilir.⁶ Denebilir ki, İnsan Lekesi'nin beyaz görünümlü zenci ana karakteri, kadere karşı

açtığı savaşta bütün trajedi kahramanların arketipi Kral Oidipus'u örnek almış gibidir. Dolayısıyla, macerasının sonunda aldığı yenilgiden de kaçışı yoktur.

Coleman Silk'in düşüşünde kamu oyunun rolü yadsınmaz (del Ama, 2009). İnsan Lekesi'nde kamuoyu Sophocles'in *Kral Oedipus*'unda yargılayan, kınayan, suçlu bulan koronun rolünü üstlenmiştir. Profesör Delphine Roux ise korobaşdır. Profesörün çocukları bile koroya katılır ve el birliği ile babalarını mahkûm ederler. Yine trajedinin bir özelliği olarak izleyicinin başından beri bildiği hakikat koraya, yani kamuoyuna, gizlidir. Başka bir deyişle, kamuoyu tıpkı antik Yunan trajedilerindeki koro gibi gözlerinin önünde olup biten dramın vahametine kördür. Burunlarının dibinde olan bitenden bihaber, kamuoyu Coleman Silk'in üniversitedeki kariyerini, aile ilişkilerini ve hatta ruh sağlığını yok etmeye koyulur. Tıpkı trajedilerde olduğu gibi izleyici ise boğucu kurallarıyla koronun değil, kaderi ile amansız savaşa giren kahramanın tarafını tutma eğilimindedir.

Roth (2001) ırkçılık, Vietnam Savaşı sonrası toplumsal şizofreni, siyasal doğruluk fetişizmi, kamuoyunun insanı boğan baskısı ve ceza mekanizmaları gibi tarihsel gerçekliği kurguya ustaca yedirmiştir. Okuyucu ve izleyicinin nazarında Coleman Silk kaderinin kurbanıdır. Günah keçisi olarak da adlandırılabilir. Zira toplumlar toplumsal bozulmadan sorumlu tuttukları kişi ya da kişileri günah keçisi ilan ederler (Girard, 2003). İnsan Lekesi'nde Coleman Silk Amerikan toplumunun ırkçılık meselesini aşma girişiminde temel öge olan politik doğruluk tutkusunun bir kurbanı olmuştur. Üniversite'nin öğretim üyeleri beyazların beyaz olmayanlara karşı yıllarca sergiledikleri ve kanunlarla sabitledikleri ayrımcılık ve aşağılamadan duydukları suçluluk duygusunu Coleman Silk'i cezalandırarak kurtulabileceklerini sanmıştırlar. Ayrıca Amerikan toplumunun bireysel başarı yoluyla sınıfsal hareketliliği olanaklı kıldığı söyleni ve özgürlüğe yapılan vurgunun da gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır. Sınıfsal hareketlilik özellikle erkek kahraman için yukarıya doğru olmak koşulu ile desteklenir. Coleman Silk bu toplumsal kuralı çiğnediğinde – alt sınıftan biri ile ilişki yaşadığında- gerçek anlamda öldürülmez ama özel yaşamı hakkında dedikodu çıkarılmak suretiyle onuru zedelenir ve sosyal ölüme itilmiş olur.

6 Francis Scott Key Fitzgerald'ın Muhteşem Gatsby'si de bu tür düşmeye mahkûm kahramanlara örnek verilebilir.

Marylinne Robinson'un *Housekeeping* Romanında Dini Ögeler

Çalışmamın ikinci bölümünde ele alınacak popüler kültür ürünü yine sinemaya uyarlanan bir çağdaş Amerikan romanıdır. Bu kısımda film adaptasyonundan ziyade kitap temel alınmaktadır. Marilynne Robinson'un 1980'de basılan ilk romanı *Housekeeping* ilk etapta kadının ataerkil düzenden kurtuluş hikâyesi olarak övgüye layık bulunmuştur. Özellikle kahramanların evi ateşe verip göçebe yaşamı seçmeleri ev içi sorumluluklara başkaldırı olarak yorumlanmıştır.⁷ Kitaba kısa bir bakış kitabın kadın merkezli olduğunu gösterir. Ailenin erkekleri ya gerçekten hayalettir ya da hayalidir. Edmund, yani anlatıcının büyükbabası anlatıcı dünyaya gelmeden çok önce meydana gelen elem bir tren kazasının ardından Fingerbone Gölü'nün tabanını mesken tutmuştur. Lucille ve Ruth'un "varsayımsal babası" Reginal Stone, metinde yalnızca bir düğün fotoğrafı karesiyle okuyucunun karşısına çıkar (s.14). Sylvie's kocası ise "bir magazinden kesilmiş" bir denizci resminden öteye geçemez (s.102).

Kitaptaki dini göndermelerin sıklığı ve yazarının verdiği röportajlarda Hristiyan inancına ilişkin açıklamaları kitabın dini ögeler açısından ele alınmasına neden olmuştur. Kitapta Eski ve Yeni Ahit'e atıflar sıklıkla karşımıza çıkar.⁸ Hristiyanlığa ilk gönderme Fisher soyadında aranabilir. Sylvie Fisher'a kurtarıcı İsa rolü verilmiştir. Bu görevi Fisher (balıkçı) soyadından da bellidir. Sylvie'nin soyadı İncil'deki balıkçı İsa mitine açık bir gönderme olduğu iddia edilebilir. Çiğ balığı cebine koyup eve getirmesi İsa'nın kendine inananları balıkla doyurması anlatısına açık bir göndermedir. Ruth'un ismi de Kutsal Kitap'tan alıntıdır. Öte yandan Habil ve Kabil'in hikâyesi yeniden yorumlanır (s.192-194). Ben bu yazıda özellikle su imgesi aracılığıyla Nuh Tufanı'na ve Tekvin'e (Genesis) yapılan göndermelere daha detaylı yer vermeyi amaçlıyorum çünkü Hristiyan mitolojisindeki tekvin - suda ölüm ve sembolik yeniden doğum miti - bu eserin temelini oluşturur. Aşağıda su ile arınma ve yeniden doğum ile ilgili bölüm üzerinde durulacaktır. Ama önce kitabın bir özetine yer vermek gerekir:

7 Örneğin, Kirkby (1986) ve Ravits (1989) eseri benzer biçimlerde yorumlamışlardır.

8 Örneğin, Ryan (1991) Robinson'un kadınlığı ele alırken İncil'den karakterlerden nasıl faydalandığını keşfeder. Öte yandan Latz (2011) Ruth'un Sylvie'nin ardından gitmesini yaradılış mitinden ziyade bir düşünüş anlatısı olarak yorumlar.

Anneleri bir sabah Ruth (anlatıcı) ile küçük kız kardeşi Lucille'i arkadaşından ödünç aldığı bir arabayla anneannelerinin kapısının önüne bırakır ve sonra arabayı olayların geçtiği kasabayla aynı adı taşıyan Fingerbone Gölü'ne sürer. İki kız kardeş çocukluk yıllarını kocası Edmund Foster anlatıcı "bu dünyaya girmeden bu dünyadan kurtulmuş olan" anneannelerinin gözetiminde geçirirler (s.3). Anneanne öldüğünde Edmund'un bekâr kız kardeşleri Bayan Lily ve Nona Foster çocukların gözetimini üstlenirler. Kendileri daha önce hiç böyle bir sorumluluk almamış olan büyük halalar iki genç kızla ilgilenmenin yükünü kaldıramazlar ve yıllar önce evi terk ettiklerinden beri kendisinden hiç haber alınmayan küçük teyzeyi bulmaya karar kılarlar. Sylvie Teyze bir kış sabahı çıkagelir. Sylvie, yaşlı kadınların kafasındaki ebeveyn modeline hiç uymuyorsa da büyük halalar omuzlarındaki yükü başka birine aktarmanın hafifliğiyle arkalarına bakmadan kaçıp giderler. Sylvie ideal bir anne değildir. Huzursuz ve başıboş bir kadındır. Akşamları zifiri karanlıkta oturur. Geceleri ayakkabılarını yastığının altına yerleştirip paltosuyla öylece yatar. Dondurucu kış günlerinde sabah erkenden kimseye haber vermeden saç baş dağınık ve yazlık giysileriyle evden çıkıp gider, kasabanın sokaklarında ya da gölün kenarında dolaşır. Gölde tuttuğu balıkları pardösüsünün cebine koyup eve getirir. Ev idaresi bilmez. Yemek pişirmez. Temizlik prensipleri eve rüzgârla giren ve köşeleri, duvar diplerini ve kapı arkalarını mesken tutan yaprakların yerinden edilmemesini içerir. Annesinin kullandığı tüm tabakları kolilere yerleştirip evin bir köşesine atar. Yedikleri tüm konservelerin kutularını evde biriktirir. Teneke ve gazete yığını tüm mutfağı kaplar. dönüşür. Yeğeni Ruth'a göre bir denizkızı için gemi ne ise Sylvie için ev odur. Teyzenin bu tuhaf halleri zamanla kasaba halkında kızların geleceği için endişeye ve teyzeye karşı öfkeye yol açar. Neyse ki, kızlardan küçüğü olan Lucille hem kendisini hem de ablası Ruth'u "Sylvie'nin evinden" yani "batan bir gemiden" kurtarmaya kararlıdır (s.93). Halbuki Ruth halinden memnundur. Kasabadaki diğer kızlar gibi olmak isteyen Lucille ile teyzesinin izlerini takip eden Ruth arasındaki kardeşlik bağı zamanla çözülür. Sonunda, Lucille Ruth'u terk edip ev ekonomisi öğretmeninin evine yerleşir. Kasabalının Ruth'u elinden alma tehdidi ile karşı karşıya kalan Sylvie evi ateşe verir, Ruth'u peşine katıp köprüyü geçer. Teyze ve yeğen Fingerbone sakinlerinin nazarında ölüdürler. Gazeteler Fingerbone'u terk ettikleri günün ertesinde iki kadın için "Göl iki can aldı" yazar (s. 213).

Housekeeping, içeriğinin zenginliği sayesinde zaman zaman birbiri işe çelişen çok farklı okumaya elverişlidir (Kaivola, 1993). Ancak benim burada üzerinde özellikle durmak istediğim nokta kitabın her sayfasını basmış su imgesidir. Su romanda tekrar tekrar karşımıza çıkan bir imgedir. Örneğin, anlatıcının dedesi Edmund yıllar önce suyun üzerindeki köprüden geçerek Fingerbone'a gelmiştir. Tren kazasından sonra aile üyelerini suyun dibinden izlemektedir. Anneleri Helen kız kardeşleri yeni yaşamlarına bırakır ve suya gider. O da babası gibi yaşamını suda sürdürür. Ruth Sylvie ile tekne de iken annesi kızını "suyun altından izler" (s. 196). Lucille evi terk etmeden önce Ruth ve kız kardeşi zamanlarını gölde geçirirler. Uzun soğuk kış akşamlarında donan göl suları üzerinde paten kayarlar. Sylvie kendini gölün sularına bırakmaya kalkar. Yılın belli dönemlerinde gölün suları tüm kasabayla birlikte evlerini de basar ve kahramanlar haftalarca su dolu evde yaşarlar. Ruth Sylvie'nin peşinde bir dünyadan ötekine geçmeyi simgeleyen küprüyü aşarak yeni göçebe yaşamına giriş yapar. En önemlisi, Ruth'un simgesel ölümünü ve Sylvie'nin çocuğu olarak yeniden dirilişini suda gerçekleştirir. Şimdi bu ölüm ve yeniden doğum meselesini biraz açalım.

Lucille'in evi terk etmesi bir dönüm noktasıdır. Ruth bundan böyle hiçbir engelle karşılaşmadan Sylvie'nin peşinde sürüklenir. Örneğin, Sylvie bir sabah kıyıya demirli bulunduğu bir kayıkla gölün diğer yakasındaki ormana gitmeye karar verir. Ruth'u uyandırıp arkasından gelmesini söyler. Ruth bu sahnede adeta Sylvie'nin gölgesi olur ve hatta onunla bütünleşir. Ruth o sabahı şöyle hatırlar:

"Sylvie önümdeydi ve ben ellerim ceplerimde, başımı eğdim, ve yürüdüm, onun gibi; sanki onun gölgesi gibiydim ve o hızda olmayı ben istediğim için değil yalnızca o hareket ettiği için, onun ardından gittim. Bu hızı, ellerimi ceplerime koymayı, başımı öne eğmeyi istedim. Onu takip etmek ne irade gerektiriyor ne de çaba. Uykumda peşinden gittim..."

Sylvie'nin ardından kıyıya yürüdüm, tamamen huzur içinde ve içim rahat, ve düşündüm: Aynıyız. (Sylvie) pekala annem olabilir. Doğmamış bir çocuk gibi büzülüp tam onun biçiminde uyudum. (s.144-145)

Ormanda bırakılmış hayalet çocuklarla ilgili hikâyeyi anlattıktan sonra Sylvie ortadan kaybolur. Ruth Sylvie tarafından terk edildiğini düşünür. Aslında bu onun

karşısına bir erginlenme sınavı olarak çıkar. Okuyucu bir sepet içinde göle bırakılan Musa gibi Ruth'un bu sınavdan başarıyla geçeceğini bilir. Ruth ancak bu sınavı başarıyla atlattığında yeniden doğacaktır. Ruth çaresizlik içinde Ruth'un nereye gittiğini merak ederken Kutsal Kitap'tan terk edilmiş çocuklarla ilgili hikâyeleri hatırlar.

Dönüş yolunda Sylvie ve Ruth içindeyken tekne su alır ve sürüklenirler. Bu sahnede Ruth Sylvie'nin çocuğu olarak yeniden doğar. Sylvie elindeki küreği olabildiğince güçlü çekerek Ruth'u ve kendini güvenli bir yere taşır. Ruth bu sahnede Sylvie'nin "bedeninin altına ve bacaklarının arasına emekledi(ğinde)" sembolik yeniden doğumu yine suda gerçekleştirmiş olur (s.146).⁹ Bir sonraki sahne de konuşurlarken Sylvie "Başka bir çocukla daha ne yapardım?" diye sorduğunda Ruth'un kendi kızı olarak sembolik doğumunu onayladığını anlarız (s.148).

Hristiyan inancında vaftiz, yani kurtuluş suyuna dalıp çıkma, bir tür ölüm ve yeniden doğum olarak kabul edilir (Leeming, 2005). Ruth en başından beri yeniden dirilişinin (resurrection) bekleyişi içindedir. Henüz Sylvie Fingerbone'a dönmemişken rüyasında Sylvie'nin onu kurtardığını görür (s.68). Başka bir yerde "Belki de hepimiz dirilişi bekliyorduk... Peki bu diriliş anneannemi ve Helen'i de içine alacak mı" diye düşünür (s.96). Robinson geleneksel Hristiyan sembolleri olan vaftiz ve yeniden doğumu olduğu gibi almaz, altüst eder (Gernes, 1991; Ryan, 1991). Yine de *Housekeeping* dini bir metin olmayı sürdürür. Yazar İncil'deki karakterlerden ve kıssalardan faydalanır. Karakterler erkek egemen yerleşik düzeni yıkar. Arınma, kurtarıcı ile mistik birleşme ve geçiş Ruth'un durumunda derin tefekkürlerle dalarak gerçekleşir. Biraz ileri gitmeyi göze alarak Robinson'un *Housekeeping*'de geleneksel ataerkil düzenin kurbanı olan kadınları dini metinlere atıfta bulunarak "özgürleştirdiğini" iddia edilebilir. Bu kadınlar toplumun nazarında ölür ancak hikâyeyi yaşayan, yani deneyimleyen ve norm dışı deneyimlerini anlatan özneler olarak varoluşlarını sürdürürler.

9 Kitapta bu kısımda kullanılan "deliver" sözcüğü "bir yerden bir yere götürmek" anlamına gelebileceği gibi "doğur(t)mak" ve "kurtarmak" yan anlamlarını da barındırır. Ayrıca, Hristiyan inancında "arınma" ve "yeniden doğum" anlamlarını taşıdığına da dikkat edilmelidir (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/deliver>).

Sonuç

Bu makalede iki popüler kültür ürününde mitolojik ve kutsal öğelerin izini sürmek amaçlandı. Çalışmanın başında da belirtildiği üzere iki metni mitolojik ve dinsel göndermeleri bakımından detaylı incelemekten ziyade mitolojik ve dini anlatıların farklı biçimlerde sürekli karşımıza çıktığını göstermek amacı güdüldü. Nisbet (2006) özellikle sinemada antik Yunan mitolojisinin Roma mitolojisinin gerisinde kaldığını iddia etse de mitolojinin ve dini anlatıların yönetmenlerin ve onların filmlerine kaynak olan popüler kitapların yazarlarının çok sevdiği konular olduğunu kabul etmek gerekir. Ele alınan örneklerde mitolojik ve dini anlatılar asla geçmişte kalmış, ilkel toplumlara ait olgular değildirler. Söylensel anlatılar zaman içinde anlamsal ve biçimsel değişimler geçirmiş; ve yeni anlamlar kazanmışlardır. Ancak, mitik ve dini anlatılar toplumların günlük yaşamları içinde var olmaya ve hatta toplumları şekillendirmeye devam etmektedir (Barthes, 2011). Barthes'ın 1950'li yıllarda özellikle sabun ve deterjan reklamlarında, araba tanıtımlarında, *Elle* gibi popüler dergilerin çeşitli köşelerinde, ulusal ve uluslararası bisiklet turlarının anlatılarında izini sürdüğü mitler çağdaş filmlerde ve romanlarda da sıklıkla başvurulan motiflerdir. Dolayısıyla popüler kültür ürünleri sosyal bilimciler için vazgeçilmez kaynaklardır.

Kaynakça

- Alí Triana, J. (Yönetmen). (1996). *Edipo Alcalde* [Film]. Madrid: Sociedad General de Televisión, S.A., Le Studio Canal+, Caracol TV, Tabasco Films.
- Barthes, R. (2011). *Çağdaş Söylenler*. Tahsin Yücel (Çev.). İstanbul: Metis.
- Bentond, R. (Yönetmen) .(2003). *İnsan Lekesi* [Film]. USA. Miramax.
- Del Ama, J. C. (2009). Everyone Knows: Public Opinion in Philip Roth's Contemporary
- Campbell, J. ve Moyers, B. (1988) . *The Power Myth*. New York: Doubleday.
- Campbell J. (2004). *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton: Princeton Üniversitesi Matbaası.
- dictionary.reference.com (...) "spook" (<http://dictionary.reference.com/browse/spook?s=t>) Çevrimiçi erişim: 15 Mayıs 2014.
- Gernes, s. (1991) Transcendent Women: Uses of the Mystical in Margaret Atwood's *Cat's Eye* and Marilynne Robinson's *Housekeeping*. *Religion & Literature. Reconstructing the Word: Spirituality in Women's Writing* 23 (3), s. 143-165 Çevrimiçi erişim: 15 Mayıs 2015.
- Girard, R. (2003). *Şiddet ve Kutsal*. Necmiye Alpay (Çev.). İstanbul: Kanat.
- Hecht, R. D. (2004). Private devotions and sacred heart of Elvis: the Durkheimians and the (re)turn of the sacred. Roger Friedland ve John Mohr (Der.) *Matters of Culture / Cultural Sociology in Practice* içinde (s.157-183) . Cambridge: CUP.
- Karvola, K. (1993). The Pleasures and Perils of Merging: Female Subjectivity in Marilynne Robinson's *Housekeeping*. *Contemporary Literature* 34(4), s. 671- 690. *JSTOR Arts and Sciences*.
- Kelly, A. (2010). Imagining Tragedy: Philip Roth's *The Human Stain*." *Philip Roth Studies* 6(2), s.189-205. *Humanities Source*.
- Kirkby, J. (1986). Is There Life After Art? The Metaphysics of Marilynne Robinson's *Housekeeping*. *Tulsa Studies in Women's Literature* 5, s. 91-109.
- Latz, A. B. (2011). Creation in the Fiction of Marilynne Robinson. *Literature and Theology* 25(3), s. 283-296. *Humanities International Complete*.
- Leeming D. (2005). *The Oxford Companion to World Mythology*. New York: OUP.
- Merriam- Webster (2015). <http://www.merriam-webster.com/dictionary/deliver>.

- Nisbet, G. (2006). *Ancient Greece in Film and Popular Culture*. Bristol, Phoenix Press.
- Özden, K. (2013). V for Vendetta'da Mitolojik Ögeler, Simgeler ve Ritler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 2(1), s. 190, 214.
- Perlich J. ve Whitt, D. (2008) *Sith, Slayers, Stargates, + Cyborgs: Modern Mythology in the New Millenium*. New York: Peter Lang.
- Powell, A. D. (2005). *Passing for Who You Really Are: Essays in Support of Multiracial Whiteness*, Palm Coast: Backintym.
- Rankine, P. D. (2005). Passing As Tragedy: Philip Roth's *The Human Stain*, The Oedipus Myth, and the Self-Made Man. *Critique* 47(1), s. 101-112. *Academic Search Complete*.
- Ravits, M. (1989). Extending the American Range: Marilynne Robinosn's *Housekeeping*. *American Literature* 61(4), s. 644-666. *Humanities Source*.
- Robinson, M. (2001). *Housekeeping*. New York: Picador.
- Roth, P. (2001). *The Human Stain*. Vintage.
- Rowland, R. C. (1990). On mythic criticism. *Communicaiton Studies*, 41(2), s. 101-116.
- Ryan, M. (1991). Marilynne Robinson's *Housekeeping*: The Subversive Narrative and the New American Eve. *South Atlantic Review* 56(1), s. 79-86. *JSTOR Arts and Sciences*.
- Staels, H. (2009) The Penelopaid and Weight: Contemporary Parodic and Burlesque Transformations of Classical Myths. *College Literature*, 36(4),s. 100-118. Project MUSE.
- Sophokles (2012). *Kral Oidipus* Bedrettin Tuncel (Çev.). İstanbul, İş Bankası Yayınları.
- Tragedy *The Human Stain*. *Philip Roth Studies* 5(1), s. 93-110. *Humanities Source*. Çevrimiçi erişim: 7 Aralık. 2012.
- Tuğrul, S. (2010). *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban: Çok Tanrılıktan Tek Tanrılığa Kutsal ve Kurbanlık Mekanizmaları*. Ankara: İletişim.
- Umurhan, O. (2012). Heavy Metal Music and the Appropriation of Greece and Rome. *Sylectra Classica*, 23, s. 127-152. Project MUSE.
- Updike, J. (1989). *Self-Consciousness: Memoirs*. New York: Knopf.